

НАУЧНО ДРУШТВО ЗА НЕГОВАЊЕ
И ПРОУЧАВАЊЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА
БЕОГРАД

СТУДИЈЕ СРПСКЕ И СЛОВЕНСКЕ
Серија I, год. XVII

КАТЕДРЕ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БЕОГРАД

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НИКШИЋ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БАЊА ЛУКА

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ИСТОЧНО САРАЈЕВО

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НОВИ САД

ФИЛОЛОШКО-УМЕТНИЧКИ ФАКУЛТЕТ
КРАГУЈЕВАЦ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НИШ

СРПСКИ ЈЕЗИК

XVII

Београд, 2012.

811.163.41'367.335.2

СРЕТО З. ТАНАСИЋ*
Институт за српски језик САНУ
Београд

Оригинални научни рад
Примљен: 18. 10. 2011.
Прихваћен: 27. 12. 2011.

УЗРОЧНЕ РЕЧЕНИЦЕ С ВЕЗНИКОМ *АКО* У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ**

У раду се говори о узрочним зависнословеним реченицама с везником *ако*. Иако је овај везник примарно везник условних реченица, он у неким случајевима може да се јави и у узрочним реченицама. На грађи прикупљеној из књижев-ноумјетничког и жураналистичког стила приказује се структура тих реченица и утврђује начин на који се примарно условно значење везника *ако* замјењује узрочним у таквим реченицама.

Кључне ријечи и изрази: српски језик, синтакса, узрочна реченица, везник *ако*.

У савременом српском језику семантичка категорија узрока исказује се, између осталог, и зависнословеним реченицама. Такве реченице имају регуларне показатеље тога значења – то су везници. Узрочне реченице имају више везника који служе искључиво као средство повезивања зависне узрочне клаузе са управном. Наша граматичка литература наводи већи број узрочних везника. Тако М. Стевановић у својој великој синтакси (Стевановић 1991: 890) наводи следеће: *јер, зато, зато што, због тога што, услед тога што, захваљујући томе што, будући да*, уз напомену да то није све. Поред тих, у узрочним реченицама

* sreto.tanasic@isj.sanu.ac.rs

** Рад је настао у оквиру пројекта „Опис и стандардизација савременог српског језика“ (178021), који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

јављају се и везници који нису искључиво узрочни, него се могу јављати и у другим типовима зависних реченица. Да се ради о узрочном значењу реченица с тим везницима, утврђује се на основу контекста; зато се о њима и говори као контекстуално узрочним везницима. У нашој литератури се наводе узрочне реченице са таквим везницима. Тако се, рецимо, у великој граматичи М. Стевановића у поглављу о узрочним реченицама наводе и реченице у којима су у функцији узрочних јављају везници који као примарно имају неко друго значење, тј. који су карактеристични за друге врсте зависних сложених реченица. Ту је, нпр., временски везник *пошто*, а уз њега су наведени и временски везници *кад*, *док* и *чим*, као и *тек*, па и неки други везници који, такође, немају примарно узрочно значење (Стевановић 1991: 890–898). У средњошколској граматичи Ж. Станојчића и Љ. Поповића од ових, временских, везника помиње се само везник *пошто* (Станојчић и Поповић 2005: 319). Додуше, ту се и даје скраћен списак везника који се јављају у узрочним реченицама. Тако се, на примјер, не спомиње везник *због тога што*, а спомиње се *тога што*, који, опет, не наводи Стевановић. У својој монографији о узрочном семантичком пољу М. Ковачевић од ових, примарно временских, спомиње везнике *чим*, *пошто* и *док*, а међу примјерима наводи и један с везником *кад* (Ковачевић 1988: 202–203). Исто тако, у раду посвећеном везницима у узрочним реченицама он наводи и четири везника који имају примарно временску функцију *кад*, *пошто*, *чим* и *док* показујући да се они јављају и у узрочним реченицама (Ковачевић 1998). У наведеним граматикама и поменутом Ковачевићевом раду не спомиње се везник *ако* као везник који се може појавити и у узрочним реченицама. Ипак, таква његова функција није непозната у савременом српском језику. На чињеницу да се он може јављати у узрочним реченицама скреће пажњу М. Ивић у раду посвећеном погодбеним реченицама; њени су примјери: *Ако га не волиш, зашто се с њим стално виђаш*, *Ако већ нећеш ти да радиш, немој бар другима сметати* и др. За овакве реченице она каже да немају значење услова, већ специфично мотивационо значење (Ивић 1983: 149–150). О таквој могућности употребе везника *ако* говори и М. Ковачевић у помињаној монографији. Он каже да се зависна клауза с везником *ако* јавља у функцији узрочне клаузе, наводећи, поред типа примјера које даје М. Ивић, и неке другачије типове примјера, примјере са реченицама са везником *ако* код којих управна клауза није у упитној форми. О везнику *ако* говори се детаљније у синтакси Симић-Јовановић 2002 (1330–1338).

У наставку рада наводи се нешто више грађе из савременог српског језика, из књижевноумјетничког и новинског стила, да би се показало како се понашају зависносложене реченице с везником *ако* које имају узрочно значење. Обимнија грађе омогућује да се сагледају начини обликовања ових реченица, могући распоред зависне и управне клаузе у њима, као и то чиме се у таквим реченицама предодређује значење узрока. Односно – како се то значење препознаје, како се неутралише примарно погодбено значење везника *ако*.

Ове реченице се могу јављати у два вида: управна клауза се може наћи у изјавној или упитној форми. Прво ћемо анализирати реченице код којих је управна клауза у изјавној форми.

[1]

1. Послата је јасна порука грађанству – ако већ морате неког да ликвидирате, учините то на Бир фесту (НИН 25 8 2011, 21).
2. Можда звучи јеретички али *ако* је Партизан прошао Шамрок Роверс, боље му је да игра Лигу Европе са колико-толико равноправним ривалима... (НИН 25 8 2011, 48).
3. *Ако* се Дачићев наступ може описати као контролисана, пригушена провокација, Динкић ће у кампању ући са више ризика ... (НИН 8. 9. 2011, 21) .
4. *Ако* ми данас живимо у тоталном релативизму ..., онда нам остаје још, само, да замишљамо неку нечастиву силу... (НИН 25. 8. 2011, 62).
5. Ако се зна да је годишња продукција у Колубари 30 милиона тона, онда ово проширење решава проблем за дуги временски период ... (НИН 1. 04. 2010, 71).
6. *Ако* власти у нашој беди представља толико велику вредност, онда људи који је имају у својим рукама ни о чему озбиљно не размишљају, па ни о уласку у ЕУ. Баве се само тиме како да сачувају власт у својим рукама! (НИН 8. 12. 2011, 21).
7. *Ако* се суверена власт темељи на могућности арбитарног проглашења ванредног стања, онда је логор структура на којој се ово ванредно стање остварује (НИН 22. 12. 2011, 69).
8. Ипак, *ако* пише о мојим књигама, онда мора знати где су се и како оне рађале (Капор, 183).
9. *Ако* је то тако, онда је сасвим јасно да је народ нешто сасвим друго него пука биолошка заједница (НИН 15. 12. 2011, 37).
10. 13. Не видим зашто би делили власт, *ако* већ могу да је узму сами или уз помоћ мањих странака ... (НИН 8. 9 2011, 21)
11. Дакле, сви ти подаци показују да је Влада имала могућност да упореди цену Новаваксине и ГСК вакцине, да погледа рокове за испоруку и да донесе одлуку која би можда била најлогичнија: да се и од једних и од других узму количине које ће стићи до краја године, а да се закаснеле дозе, *ако* већ постоји потреба за њима, узму само од јефттинијег понуђача (НИН 3. 11. 2011, 10)
12. Многи су већ приметили да није никаква утеха што ми не признајемо Косово, и што нас у томе подржавају многе чланице Покрета несврстаних, *ако* се фактичко признање Косова одиграва сваког дана, у ситним корацима... (НИН 8. 9. 2011, 19).
13. Између 20.000 и 40.000 демонстраната јако је мало у односу на 14 милиона Московљана, али веома много *ако* се има у виду да такав начин изражавања ставова у Русији није популаран (НИН 15. 12. 2011, 38).

Треба напоменути да се од условних једино везник *ако* јавља у зависним реченицама с узрочним значењем (уп. Ивић 1983: 149), док се чак четири примарно временска везника јављају у узрочним реченицама. А *ако* је најопштији условни везник – М. Стевановић, рецимо, говорећи о погодбеним реченицама, уопште не наводи везник *уколико*. Када се говори о узрочној употреби везника *ако*, тек се из унутарреченичног или ширег контекста разазнаје да није ријеч о његовом условном значењу. Тек контекст намеће остваривање значења узрока у реченици с везником *ако*, будући да он примарно има условно значење. Кад

се услов исказан зависном клаузом остварио, он је постао узрок остваривања радње/предикације из управне клаузе. Да би овакве реченице припадале узрочним, тј. да би везник *ако* имао узрочно значење, нужно је да је садржај зависне клаузе остварен (па је као такав он узрок радње/ситуације исказане предикатом управне клаузе). У тексту у коме је формирана оваква реченица мора бити присутан податак о томе да говорник зна о томе да је реализован садржај зависне клаузе, „говорно лице полази од тога да је реално оно о чему саопштава [у зависној клаузи – С.Т.], па с позивом на ту реалност изриче садржај аподозе [у њеним примјерима: управне клаузе – С:Т:]“ (Ивић 1983: 149). Тако је смисао зависне клаузе у првом примјеру: Ако већ морате неког да ликвидирате, А ЗНАМО: МОРАТЕ; смисао зависне клаузе у другом примјеру је: ако је Партизан прошао Шамрок Роверс, А ЗНАМО: ПРОШАО ЈЕ; или у примјеру пет: Ако се зна да је годишња продукција у Колубари 30 милиона тона, А ЗНА СЕ: ЈЕСТЕ; или у дванаестом примјеру: *ако* се фактичко признање Косова одиграва сваког дана, у ситним корацима, А ЗНА СЕ: ОДИГРАВА СЕ. Тако је у сваком примјеру који је овдје наведен.

Ове реченице увијек долазе у тексту послје констатоване чињенице да је такво и такво стање ствари, како је парафразом представљено у изабраним примјерима. Садржај управне клаузе се не базира на претпоставци остварења ситуације/радње зависне клаузе, него на сазнању о њиховој остварености – како је у неколико изабраних примјера и парафразирано. Тако у примјеру 10 испред реченице: Ипак, *ако* пише о мојим књигама, онда мора знати где су се и како оне рађале – јасно је да то што је садржај зависне клаузе није услов, већ спозната стварност из које нужно произлази садржај управне клаузе. Ради се о томе да једна студенткиња пише дипломски рад о књижевном дјелу аутора ове реченице. И *будући да пише* о његовим књигама, мора знати гдје су оне и како настајале – размишља аутор. Некад је податак о таквом стању ствари у самој сложеној реченици, а некад је ван ње, у ширем контексту, о чему се шире говори у наставку рада.

Милка Ивић је, говорећи о исказивању узрочног значења у реченицама с везником *ако*, примијетила да се у реченицама с везником *ако* и управној у упитном или заповједном облику често јавља реченични прилог *већ* експресивног карактера, којим се нагалшава чињенично стање: „баш тако, а не друкчије“ (Ивић 1983: 150), тј. да је то што је исказано у условној клаузи постало стварност која проузрокује стање/радњу исказану предикатом управне клаузе. Дакле, ситуација изречена у форми условне реченице остварила се и дјелује као узрок вршења ситуације/радње из управне клаузе. И у неким овдје наведеним примјерима у зависној клаузи јавља се такав реченични прилог – у првом, десетом и једанаестом примјеру. Овај реченични прилог има функцију верификатора реализованог садржаја у клаузи, односно верификатор је узроч-

ног значења њеног. Зато везник *ако* има узрочно значење увијек кад се уза њу зависној клаузи нађе ријеч *већ* у оваквој функцији.

Има још једна карактеристика оваквих реченица. То је појава корелативног *онда* у управној клаузи. Тако се овај корелатив појављује у примјерима од четири до девет. Може се запазити да овај корелатив доприноси наглашавању онога што се исказује управном клаузом. Тачније корелатив *онда* има функцију узрочног значења. Тако би се везник *ако* у свим овим реченицама могао замијенити чистим узрочним везником *будући да* без икаквог утицаја на њихов садржај. Може се запазити да се овај корелатив не јавља у реченицама које имају реченични прилог *већ* у зависној клаузи. Он, уз *већу* или мању подршку реченичног или ванреченичног контекста обезбјеђује везнику *ако* значење узрока.

Како је речено, корелатив *онда* везнику *ако* обезбјеђује значење узрока уз *већу* или мању подршку реченичног или ванреченичног контекста. А тај корелатив није карактеристичан само за реченице које имају узрочно значење – он се јавља и у погодбеним реченицама с овим везником, као и у погодбеним реченицама с везником *уколико*, који никад нема узрочно значење. О томе свједоче сљедећа два примјера:

1. *Ако* је реч о државама, *онда* су то ратни или политички сукоби (НИН 6. 10 2011, 62).
2. *Уколико* дужничка криза у еврозони буде ширила, *онда* евро може да почне да губи своју вредност ... (НИН 6. 10. 2011, 66).

Управо ово говори да се на корелатив *онда* може рачунати при идентификацији значења оваквих реченица (о томе се говори и у раду Ковачевић 1988: 231), али да он у свим контекстима нема такву улогу.

Постоје случајеви када везник *ако* у оваквим реченичним структурама има недвосмислено узрочно значење. Те случајеве илуструју примјери пет и тринаест, које имају специфичну зависну клаузу:

Ако се зна да је годишња продукција у Колубари 30 милиона тона...

...ако се има у виду да такав начин изражавања ставова у Русији није популаран.

У питању је специфична узрочно-аргументативна реченица у којој зависна клауза „имплицира и »а то је општепознато» тако да заправо има узрочно аргументативно значење и супституентна је узрочном клаузом...“ (Ковачевић 1988: 222). Уз то, прва од ових реченица има у управној корелатив *онда*, који додатно учвршћује узрочно значење везника *ако*.

Што се тиче распореда клауза у овом типу узрочних реченица, грађа показује да се зависна клауза може појавити на првом и на другом мјесту. Ипак, знатно чешће се зависна клауза појављује на првоме мјесту: тако је у првих девет наведених примјера, док је у десетом, дванаестом и тринаестом примјеру

та клауза последије управне, а у једанаестом је зависна клауза инкорпорирана у управну. Да се зависна клауза нађе иза управне у овим примјерима, условила је и структура тих реченица. Такође, интересантно је примјетити да се корелатив *онда* налази у реченицама код којих је зависна клауза испред управне. Овакав распоред клауза погодује укључивању тог корелатива у реченицу. Мало је вјероватно да би се он при нормалним условима комуникације могао наћи у истим овим реченицама кад би зависна и управна клауза замијениле мјесто јер се верификатори значења не јављају у првој клаузи.

*

У сљедећим примјерима управна клауза се јавља у упитној форми.

[2]

1. Па *ако* Ствар стоји тако, није ли онда, по узору на Ничеа, легитимно рећи: Бог је мртав (НИН 25 8 2011, 62).
2. Међутим, ако један град звижди патријарху на Теразијама, зашто онда не би мислио да може да се нападне и један велики писац (Капор, 349).
3. Јер, *ако* се они истински супротстављају самоубилачким нападима као нечему што је супротно Исламу, зашто онда не траже примену исламског права против оних који регрутују и користе бомбашке самоубице (НИН 10. 11. 2011, 35).
4. Сучељавања, анализе, али недостаје једно питање: зашто опстаје НАТО и после укидања Варшавског пакта, *ако* је он основан као противтежа том пакту? (НИН 3. 11. 2011, 5).
5. *Ако* је могуће да НИС тако успешно послује, зашто *онда* јавна предузећа, такође из енергетског сектора ... бележе велике губитке (НИН 3. 11. 2011, 25).
6. А може ли класика бити наш бренд, *ако* је то успео да постане и Егзит, рецимо (НИН 12. 1. 2012, 53).
7. Па, чему се Србија може надати далеке 2020. године, *ако* је већ сада јасно да ће и 2012. привредни раст уместо планираних пет бити једва три одсто? (НИН 6. 10. 2011, 27).
8. Као привредник, постављам и следећа питања: Како ћемо помоћи презадужену државу *ако*, по речима министра економије, немамо ни пребијене паре у буџету за те сврхе (НИН 17. 11. 2011, 17).
9. Како да тражимо дисциплину у плаћању и побољшамо ликвидност, *ако* је држава данас највећи дужник ... (НИН 17. 11. 2011, 17)
10. Дакле, у каквом ћемо ужасу од земље живети у годинама које долазе, *ако* и будући припадници друштвене елите своје бунтовништво испољавају галамом и вређањем оних који им се нису придружили ... (НИН 3. 11. 2011, 22).
11. А пре тога: у каквом то ужасу од земље већ живимо *КАД* и универзитетски професори показују такав вишак агресивности према сопственим студентима... (НИН 3. 11. 2011, 22).
12. *Ако* је породични бизнис спас за Србију, значи ли то да је Ноје још ономад то знао када је, само са својом породицом, библијску Лађу започео? (НИН 15. 12. 2011, 72).
13. *Ако* Вук Јеремић хоће да буде и председник Тениског савеза Србије, значи ли то да би прихватио да, уместо Љодре, игра у дублу са Зимоњићем? (НИН 17. 11. 2011, 72).

14. *Ако* се, и очи Митровданских задушница сањају, обавезно, мртви, значи ли то да смо прикопчани на неки астрални сателит (НИН 10. 11. 2011, 72).
15. *Ако* је за изазиваче шумских пожара у Сибиру прописана смртна казна и ако је Сибир „тоже сербскаја земја“, зашто та сибирска „педагошка“ мера и за Србију не би важила? (НИН 1. 12. 2011, 72).
16. *Ако* је, лане, 187 земаља гласало за укидање блокаде [Куби], ко је, бре, тај фиџириџ Обама, „шеф највеће банана државе“, да стави вето!?! (НИН 29. 9. 2011, 72).
17. *Ако* нам је у Виминацијуму, на Самиту Унеска, пала државна застава са јарбола, да ли је то поуздан знак да ћемо остати и без косовских манастира? (НИН 8. 9. 2011, 80). А У ТЕКСТУ СТОЈИ:
18. Ево, данима, немам мира откако нам је пала државна застава са јарбола! Како где? У Виминацијуму на Самиту Унеска ... Елем, ЧИМ нам је пала застава у Виминацијуму, знам, изгубићемо и манастире на Косову. (НИН 8. 9. 2011, 80).
19. *Ако* је Платон и у деведесетој гајио култ тела, а Гете и на самртном одру имао тело младића, значи ли то да је лепа телесна грађа неопходан услов за писање Фауста? (НИН 4. 8. 2011, 80).
20. *Ако* се посебном уредбом забрањује изношење хране на гробље за Задушнице, да ли је права замена за то трка невеста у, како је и показано, венчаницама? (НИН 23. 6. 2011, 80).
21. *Ако* Косово није наше, зашто од нас траже да им га дамо?
22. *Ако* је њихово, зашто га отимају?
23. *А ако* већ могу да га отму, не знам што се толико устручавају (Матија Бећковић, *Блиц*).

Често, а према мојој – истина не баш великој – грађи и врло често, јављају се узрочне реченице с везником *ако* код којих се управна клауза појављује у упитној форми. Почнимо разматрање ових реченица с једном напоменом. Није у једанаестом примјеру грешком наведена реченица која формално не припада овдје. Наведена је да се покаже како су узрочне реченице с везником *ако* у погледу семантичке вриједности врло блиске оним узрочним реченицама с везником *кад*. И нису случајно у тексту реченица број десет, с везником *ако* и реченица с везником *кад* у једанаестом примјеру дошле у реченичном низу једна за другом. У сличном односу су и примјери седамнаест и осамнаест. У првом примјеру у узрочној реченици се јавља везник *ако*, у другом – везник *чим*. Прва, с везником *ако*, јавља се у поднаслову текста и представља његов сажетак, а у самом тексту писац је употребио везник *чим*. Нешто слично се запажа и код примјера број деветнаест. Наведена реченица представља поднаслов, који је опет нека врста сажетка текста. У тексту нема такве реченице, али постоји дио текста на који се та реченица наслања: Аа, бајдвјеј, Платон је све до своје смрти у деведесетој имао тело атлете, па и тај Гете је на самртном одру имао неговано тело младића са изразито јаким мишићима на удовима, само зато је лако написао Фауста (НИН 4. 8. 2011, 80). У овим примјерима, дакле, контекст игра кључну улогу у идентификацији узрочног значења ових сложених реченица. И то је тако у свим реченицама које не садрже неки од верификатора узрочног значења – реченични прилог *већ* или корелатив *онда*.

Овдје треба у том смислу скренути пажњу на осми примјер, у коме у зависној клаузи постоји синтагма *по речима министра економије*, која недвосмислено потврђује да се садржај те клаузе не налази у сфери претпоставке, већ да се ради о чињеничном стању. Примјери који немају специфичне верификаторе узрочног значења најчешће имају тако снажну контекстуалну подршку. Неки су такви да је чињеничност оног што је исказано зависном клаузом општепозната и не треба им никаква подршка текста из кога су узети (4, 7, 9, 10). У примјерима од дванаест до двадесет реченице се снажно наслањају на садржај самог текста тако да ономе ко чита текст мора бити јасно да је у питању узрочна реченица: увијек постоји недвосмислена потврда чињеничности стања исказаног зависном клаузом, како је и показано за деветнаести примјер. Све те реченице и потичу из истог пера. И у последња три примјера слична је ситуација.

И у овоме типу реченица – у реченицама са упитном формом основне клаузе – у управној клаузи се може појавити корелатив *онда*, као и у првоме типу, у коме управна клауза није у упитној форми. Тако је у примјерима један, два, три и пет. Овдје се тај прилог употребљава на исти начин и у истој функцији као и у реченицама чија зависна клауза није у упитној форми.

У последњем, двадесет и трећем, примјеру у зависној клаузи јавља се реченични прилог *већ*, који и у овом типу реченица има исту функцију као и у реченицама с потврдном основном клаузом. Наравно, није могуће у сваку од наведених реченица увести овај прилог. Могао би без икаквих сметњи бити уведен у двадесет првом примјеру, и то одмах иза везника: *Ако већ Косово није наше*, зашто од нас траже да им га дамо. Померањем иза именице *Косово*, *већ* не би више био реченични прилог, него додатак предикату. И, то треба такође напоменути, није свако *већ* у оваквим реченицама обавезно реченични прилог. Тако се у седмом примјеру *већ* вјероватно јавља као партикула уз прилог *сада*: ако је *већ сада* јасно да ће и 2012. привредни раст уместо планираних пет бити једва три одсто. Такође, може се ријеч *већ* појавити и као прилошка одредба уз предикат управне клаузе (в. примјер 12 у [1]). Зато ваља водити рачуна о томе кад се одређује функција ријечи *већ* у реченици. Ово *већ* с везником *ако* чини скуп у коме служи као верификатор чињеничности садржаја који уводи везник (тј. садржаја исказаног зависном клаузом). Зато он по правилу мора доћи иза везника и од њега може бити развојен једино неком енклитиком.

Такође, и у погледу редослиједа зависне и управне реченице ситуација је слична оној која је виђена код прве групе ових реченица: зависна се може наћи испред управне, како је у примјерима један до три, пет, од дванаест до седамнаест и од деветнаест до двадесет три. У примјеру четири и оним од шест до десет зависна клауза је иза управне. Могло би се рећи да је у наведеним примјерима мјесто зависне клаузе одређено првенствено комуникативним

циљем реченице и да би клаузе могле да обрну редослијед. Озбиљније ограничење томе јавља се само код реченица које имају корелатив *онда* у зависној клаузи, јер он не може у тој функцији доћи у првој клаузи.

Свим реченицама у групи [2] заједничко је то да им је управна клауза у упитној форми. Међутим, оне све у семантичком погледу нису сасвим идентичне. Једне имају узрочно мотивационо значење, о чему се говори о помињањем раду Милке Ивић. М. Ивић наводи зависне реченице с везником *ако* са управном клаузом у упитној форми, или је пак предикат те клаузе у облику императива. Такве реченице су карактеристичне прије свега за разговорни, али нису несвојствене ни књижевноумјетничким стилу. У првој групи примјера такав је први – у тој реченици предикат управне је у облику императива. Такво значење може се идентификовати и у управној клаузи у петнаестом примјеру из групе [2]. У другим примјерима ове групе у управној клаузи се износи узрок аргументативног типа, о коме је говорио Милош Ковачевић у својој монографији о узрочном семантичком пољу (Ковачевић 1988: 223–224). Као и код реченица из прве групе, и код ових се узрочна семантика препознаје у контексту. Реченице код којих се управна клауза јавља у упитној форми често носе повишен степен експресивности. Та експресивност је посебно видљива у примјеру седам и свим примјерима од дванаестог до последњег. Последњи примјер није овдје грешком наведен, будући да управна за коју се везује узрочна клауза није у упитној форми, а њена је комуникативна вриједност иста као и вриједност саме упитне реченице, пошто се не ради о питању него о препричаном питању, тј. о сложеној реченици са зависноупитном клаузом. За то је потврда и у чињеници да се управна клауза (*не знам*) може редуковати а да значење цијеле сложене реченице остане исто.

Речено би се могло укратко свести на сљедеће. Узрочне реченице поред везника са примарно узрочним значењем могу имати и везнике чије примарно значење није узрочно. Међу таквим је и везник *ако*, чије је примарно значење услова. Према томе, он сам и не може обезбиједити реченици карактер узрочне; у томе значајну улогу игра унутрареченични или шири контекст. Смисао потискивања условног и давања узрочног значења овом везнику своди се на то да се у зависној клаузи не исказује услов, већ се износи податак о остварености њоме исказаног садржаја као чињеница и да говорник тај податак зна. Унутар саме сложене реченице с овим везником често пресудну улогу у обезбјеђивању узрочног значења имају ријечи *већ* и *онда*. Ријеч *већ* се јавља у зависној клаузи и служи као верификатор узрочног значења. По правилу, *већ* се јавља непосредно иза везника *ако*, од кога може бити раздвојен једино неком енклитиком. Ријеч *онда* јавља се као корелатив у управној клаузи. И он служи као верификатор узрочног значења везника. Пошто се овај корелатив јавља и у основној клаузи типичних погодбених реченица, то значи да он сам ипак није увијек довољан да обезбиједи узрочно значење везнику, већ му у

томе углавном помаже унутарреченични или шири ванреченични контекст. Има реченица у којим се не јављају ријечи *већ* у зависној или *онда* у управној. Тада контекст има пресудну улогу у потискивању условног и давања узрочног значења везнику *ако*.

ИЗВОРИ

Андрић: Иво Андрић, *На Дрини ћуприја*, Слово љубве, Београд, 1978.

Капор: Момо Капор, *Исповести*, Београд, 2008.

НИН: *НИН, Недељне информативне новине*, Београд.

ЛИТЕРАТУРА

Ивић 1983: Милка Ивић, *О српскохрватским погодбеним реченицама*, у књ. Милка Ивић, *Лингвистички огледи*, Београд.

Ковачевић 1988: Милош Ковачевић, *Узрочно семантичко поље*, Сарајево.

Ковачевић 1998: Милош Ковачевић, *Везници узрочне (каузалне) зависне реченице*, у књ. Милош Ковачевић, *Синтакса сложене реченице*, Београд.

Симић и Јовановић 2002: Радоје Симић и Јелена Јовановић, *Српска синтакса I–II*, Београд.

Станојчић и Поповић 2005: Живојин Станојчић и Љубомир Поповић, *Грамматика српскога језика*, десето издање, Београд.

Стевановић 1991: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II. Синтакса*, пето издање, Београд.

CLAUSES OF CAUSE WITH THE CONJUNCTION
AKO IN CONTEMPORARY SERBIAN

Summary

Clauses of cause in contemporary Serbian have specific causal conjunctions as indicators of their meaning. However, apart from those specific conjunctions, there are a number of conjunctions not having a primarily causal meaning. The conjunction *ako*, whose primary meaning is conditional, also belongs in that category. Consequently, it cannot secure the clause a causal character; the sentence-related or broader context plays an important role in that. Often the words *već* and *onda* have a decisive role in securing the causal meaning within the complex sentence with this conjunction. The word *već* occurs in the subordinate clause and functions as a verifier of the causal meaning. As a rule, it occurs directly after the conjunction *ako*, from which it can be separated by means of an enclitic only. The word *onda* occurs as a correlative in the main clause. It also functions as a verifier of the conjunction's causal meaning. As this correlative also occurs in the main clause of typical conditional sentences, it means that the correlative itself is not always sufficient to provide the causal meaning to the conjunction, but has to be assisted by sentence-related or broader extra-sentence context. There are sentences that do not contain the words *već* in the subordinate or *onda* in the main clause. In that case, the context has the crucial role in obliterating the conditional and furnishing the causal meaning to the conjunction *ako*.

Key Words: Serbian language, syntax, clause of cause, conjunction *ako*

Sreto Tanasić